

**WILEY-
BLACKWELL**

The Scandinavian
Journal of Economics

Befolkningsutveckling. Replik till Jan Wallander

Author(s): Jan Wallander and Gösta Ahlberg

Source: *Ekonomisk Tidskrift*, Årg. 56, n:r 2 (Jun., 1954), pp. 147-151

Published by: [Blackwell Publishing](#) on behalf of [The Scandinavian Journal of Economics](#)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/3438746>

Accessed: 21/10/2011 07:38

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at
<http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Blackwell Publishing and *The Scandinavian Journal of Economics* are collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Ekonomisk Tidskrift*.

<http://www.jstor.org>

är större än helheten. Vi vill framhålla, att vi aldrig tillskrivit Å. denna orimlighet. Däremot har vi sagt, att Nyblén uttryckt sig på detta sätt och detta kan inte förnekas ens av Å.

5) När det gäller Nybléns tolkning av »the first summation theorem» är vi tydligen helt överens med Å. Vi påstod, att N:s tankegångar här motsvarar en jämförelse mellan två *olika* modeller, den ena med fri konkurrens, den andra med monopolorganisationer. När Å. nu kritiserar oss för att vi inte insett att N. syftat »på olikheter i den institutionella ramen», är denna kritik alltså helt utan grund. —

Med denna slutreplik anser vi diskussionen mellan Å, och oss som avslutad. Diskussionen har för oss i flera avseenden varit stimulerande, och det är vår förhoppning, att även Å. haft visst utbyte därav. När vi nu trots Å:s protester fasthåller vid, att hans tankegångar inte strider mot Stockholmsskolans teorier utan snarare bör betraktas som ett komplement därtill, inlägger vi däri inte — något som Å. tycks tro — en önskan om att Lundaskolan skulle »släppa sitt intresse för institutionella och strukturella förändringar» (p. 65). Bortsett från att vi inte anser, att Stockholmsskolans teoretiker negligerar sådana förändringar, vill vi på intet sätt förorda någon slags likriktning av olika forskares metodik och arbetsområde. Vi finner det tvärtom fruktbart, om man angriper problemen på olika sätt. Vi är helt överens med Å. om att de institutionella och strukturella förändringarna är av grundläggande betydelse för det ekonomiska förloppet. I synnerhet med tanke på nationalekonomiens (inkl. Lundaskolans) uppenbara brist på förmåga att göra lyckade makroekonomiska prognoser, förefaller det oss emellertid helt orimligt att ge prioritet för den ena eller den andra av de forskningsinriktningar, som för tillfället finns. Ingen av dessa kan göra anspråk på att vara fullkomlig och »färdig»; alla har sina starka och svaga sidor. Inför verklighetens mångfald av komplicerade händelseförlopp har alla ekonomer all anledning att vara blygsamma i sina anspråk på hedersplatsen som verklighetsförklarare. Tills vidare gör nog alla mest nytta genom att var och en arbeta på sitt område under den gamla maximen »Il faut cultiver notre jardin».

Ragnar Bentzel. Bent Hansen.

BEFOLKNINGSUTVECKLING

REPLIK TILL JAN WALLANDER

I föregående nummer av denna tidskrift har Jan Wallander ägnat mitt arbete om befolkningsutvecklingen och urbaniseringen en ganska ingående recension. Mot dess första tredjedel, som huvudsakligen är refererande, har jag knappast något att erinra men så mycket mer mot den kritik som sedan följer.

1. Huvudanmärkningen synes vara »att så litet kommit ut av allt arbetet». Rec. menar att man »på en hel mängd punkter» skulle önskat »en mer ingående behandling av problemen». Han tycks visserligen inse, att det varit nödvändigt att begränsa undersökningen, men hans slutsats

blir, att jag borde ha »fördjupat diskussionen på vissa punkter och i stället ägnat mindre intresse åt andra problem».

Sådana generella omdömen är lätta att uttala och svåra att bemöta, och jag får i stort sett avstå från genmäle annat än på punkter, där rec. givit sin kritik en mera preciserad och förståelig form. Men först några allmänna reflexioner. Det värde en läsare tillmäter en utredning beror ju inte bara av utredningen som sådan utan också av läsarens eget synsätt, av de pretentioner han har och av den måttstock han använder. Sätter man exempelvis de problem, som blivit belysta i mitt arbete, i relation till alla de frågor rörande urbaniseringsprocessen, som man kunde *önskat* få besvarade, blir kvoten naturligt nog ganska låg, ty ämnet är snart sagt outtömligt. En låg kvot erhålles också, om de uppnådda resultaten sätts i relation till det nedlagda arbetet, ty de oundgängliga omräkningarna av den officiella statistikens data har varit synnerligen arbetskrävande och tålamodsprövande och tagit i anspråk åtskilligt av den tid jag onekligen hellre velat ägna åt den mera ingående behandling av problemen, som rec. efterlyser. Men riktigare — och rättvisare — vore väl att bedöma resultaten mot bakgrunden av de möjligheter det tillgängliga materialet över huvud taget erbjuder. Det är inte bara politiken som är det möjligas konst, och rec:s krav på annan uppläggning här och fördjupning där tycks mig merendels föga realistiska.

Vilket värde resultaten sedan må ha i och för sig, avstår jag från att här yttra mig om, men jag förtröstar på, att den av rec. uttryckta besvikenheten icke delas av alla läsare. Efter detta lilla offer åt önsketänkandet övergår jag nu till några mera konkreta spörsmål.

2. »Det är påfallande», säger rec., »vilken möda han i olika sammanhang ägnar åt inveklade och elegant genomförda statistiska räkneövningar, som dock ger resultat vilka förfaller att ha ett mycket begränsat intresse.» Och han exemplifierar denna min förmenta hemfallenhet åt *l'art pour l'art* genom att hänvisa till de kalkyler jag gjort rörande storleksfördelningen av rikets tätorter.

Därmed förhåller sig sålunda. Geograferna har på empirisk väg konstaterat, att denna fördelning med fördel kan beskrivas medelst en Pareto-kurva. Detta syntes mig tillräckligt betydelsefullt för att motivera ett försök att utrona orsakerna härtill, och jag fann, att man under vissa förenklade men ganska rimliga antaganden verkligen kommer fram till en fördelning av Pareto-typ. Och jag menar, att den sålunda erhållna överensstämmelsen mellan teori och verklighet i sin mån kastar ljus över frågan om tätorternas genetik och tillväxt. Och då den parameter, som anger fördelningens form, förblivit nära nog oförändrad under 40 år, är detta ett förhållande, som ger åtminstone den matematiskt orienterade besked om, att det på denna punkt råder en stabilitet, som bl. a. också kan tillmätas en viss prognostisk betydelse.

Nu invänder rec., att begreppet tätort har »en oviss innebörd», och tycks mena att detta skulle förringa värdet av de jämförelser jag gjort mellan empiriska och beräknade frekvenser. Ja, agglomerationer på några få hundratal invånare saknar ofta den »yttre stadslika karaktär», som meriterar dem till att bli upptagna i de officiella tätortsförteckningarna, och jag finner det därför fullt i sin ordning, att den ovan-

nämnda överensställelsen inte framträder i fråga om de allra minsta orterna. Men varje »erkänd» tätort har ju en gång uppstått ur ett embryo, som på sin tid saknade tätortens karakteristiska kännemärken, och omvänt kan man utgå från, att sådana embryon alljämt finnas. Om nu dessa kunde medräknas, skulle man få en fullständigare bild av orternas storleksfördelning. Huruvida Paretofördelningen då skulle visa sig gälla även vid låga invånarantal, är givetvis en öppen fråga, men personligen håller jag det av flera skäl för troligt. Och jag menar, att denna fråga i alla händelser har mer än s. k. akademiskt intresse.

3. Mot bakgrunden av rec:s motvilja mot »statistiska räkneövningar» är det överraskande, att han i ett annat sammanhang misstycker, att jag nöjt mig med »verbala konstateranden» i stället för att söka erhålla något mått på den företeelse jag diskuterar, nämligen konjunkturernas inflytande på nettoflyttningen. Behöver jag motivera denna min underlåtenhet, ligger det närmast till hands att hänvisa till rec:s egna ord: »En mer djupgående analys måste därför arbeta med efter olika ort-grupper differentierade mått på arbetsmarknadsläget.» Ja, och jag menar att det ingalunda är lätt att lösa en sådan uppgift på ett invändningsfritt sätt. Men därtill kommer, att jag anser det i sammanhanget mest betydelsefulla vara, att nettoflyttningen varierar starkt från år till år och att detta uppenbarligen sammanhänger med konjunkturväxlingarna.

4. Rec. reserverar sig mot den av mig använda grupperingen efter näringskaraktär vad gäller såväl tätorterna som landsbygdsområdena.

Ingen tätortsgruppering kan bli tillfredsställande av det enkla skälet att snart sagt varje ort har sin individuella särprägel och att antalet orter — enkannerligen administrativa sådana — är starkt begränsat. Eftersom man av praktiska skäl nödgas räkna med ett ganska litet antal grupper, skulle det vara lätt att i vilken gruppering som helst plocka ut några enstaka orter ur en och samma grupp och hålla upp deras olikheter till beskådande på det sätt rec. gjort.

Rec. antyder möjligheten, att man kunde gå den motsatta vägen och undersöka vad orter med likartad utveckling eventuellt har gemensamt. Jag vågar förutsäga, att en sådan invertering av metodiken skulle ge ganska klent utbyte annat än möjligen i form av ökad risk för falska slutsatser. Men då nu rec. ansett sig böra ta upp denna fråga, hade det varit rimligt att han för fullständighetens skull också kommenterat den möjlighet att angripa problemet om näringskaraktärens betydelse för befolkningsutvecklingen, som jag själv skisserat (s. 194) men som jag av arbetsekonomiska skäl måst avstå från att pröva; den innebär att man helt befriar sig från grupperingsbekymren.

Min indelning av landsbygdsområdena har fått tjäna tre syften, nämligen att belysa förändringarna i totalbefolkningen, jordbruksbefolkningen och stadsnäringarnas befolkning. Därvid har jag stannat vid att klassificera kommunerna med hänsyn till folkmängdsproportionen mellan de båda näringshuvudgrupperna, och i vissa sammanhang har jag nöjt mig med den av rec. omnämnda indelningen i två områdeskategorier, av vilka den ena befolkningsmässigt domineras av jordbruket, den andra av stadsnäringarna. Eftersom jag i mitt arbete främst tagit sikte på urbaniseringsprocessen, var det primära syftet med denna indelning att möjliggöra ett studium av *stadsnäringarnas* utveckling i områden

med olika urbaniseringsgrad, och detta syfte anser jag att den fyllt. *Jordbrukets* utveckling inom dessa områden betraktade jag som ett sekundärt men därför icke oviktigt spörsmål. Rec. återigen ser saken så här: »Man frågar sig emellertid onekligen om det i och för sig kan ligga något rimligt i att föreställa sig att minskningen av jordbruksbefolkningen skall ske i en annan takt i landsbygdsområden, där 70 % av befolkningen ägnar sig åt jordbruk än i sådana, där 40 % gör det.» Ja, varför inte? Nu *har* det ju också framkommit vissa påtagliga skillnader, som jag tillskrivit de lokala stadsnäringarnas inflytande. Rec. tycks emellertid mena, att det måste finnas någon annan förklaring till dessa skillnader och nämner bl. a. den betydelse som närheten till större och expanderande samhällen kan ha. Därmed må nu förhålla sig hur som helst (se dock slutet av detta stycke), men det förvånar mig mycket, att rec., som bl. a. genom egna undersökningar väl mer än de flesta bör vara medveten om de kortväga flyttningarnas dominans och som i ett sammanhang berör vidareflyttningens problem¹ tydligen har svårt att godta min uppfattning, att det är de *lokala* stadsnäringarna, representerade av tätorter och tätortsembryon, som i allmänhet spelar huvudrollen i detta sammanhang. Det i mitt arbete (s. 133) påpekade förhållandet, att två tredjedelar av de män som lämnat jordbruket likväl stannat kvar i församlingen, borde vara vittnesbörd nog härom. Men kräves ytterligare indiciebevisning, kan jag tillägga, att det av ett flertal undersökningar i Sverige och utlandet framgått, att en Orts attraktionsförmåga avtar snabbt med avståndet från densamma; närmare bestämt är antalet inflyttare i stort sett omvänt proportionellt mot kvadraten på flyttningsträckans längd. Detta innebär ju, att även en liten ort kan starkt påverka flyttning rörelserna i dess närmaste omland.

5. Rec. uppehåller sig rätt utförligt vid min uppfattning av omflyttningen som en »restpost» (en term, som jag icke tror mig själv ha använt och som möjligen kan vara missvisande). I starkt schematiserad form är min tankegång följande. Om två orter vore i huvudsak lika utom i det avseendet, att den ena hade en talrik ungdom, den andra en fåtalig ungdom, skulle den förre ha större möjligheter till »självförsörjning med arbetskraft» i framtiden och därmed mindre behov av inflyttning. Min hypotes är därför, att det bör råda negativ korrelation mellan nettoinflyttning och naturlig folkökning i de arbetsföra åldrarna. Tätortsbeståndets heterogenitet m. fl. omständigheter lägger stora hinder i vägen för en empirisk prövning, men jag gör ett försök och finner för 93 städer koefficienten $-0,24$ och överlag negativa koefficienter för sex något homogenera undergrupper. Därtill visar jag, på grundval av regressionsberäkningar, att koefficienterna är av den storleksordning man med hänsyn till materialets beskaffenhet kunde vänta. Det är då ganska naturligt, att jag känner mig styrkt i min tro på hypotesens riktighet och icke — som rec. gärna skulle sett — anstränger mig att finna någon annan förklaring till den negativa korrelationen. Rec:s förvåning över att denna är så pass stark är med hänsyn till det jag nyss anfört föga berättigad, n. b. om man accepterar hypotesen.

¹ Det förtjänar måhända nämnas, att detta problem nyligen (1953) belysts i en uppsats av Bertil Wendel: *A Migration Schema* (Lund Studies in Geography, Ser. B. Human Geography No. 9).

6. »När det gäller att bedöma tätorternas expansion har det hittills varit naturligt att göra detta mot bakgrunden av stadsnäringarnas allmänna utveckling. Det förefaller mig emellertid synnerligen tveksamt om en sådan uppläggning i framtiden kommer att visa sig fruktbar.» Vad rec. säger i den sista av dessa båda meningar, synes mig närmast vara fåvitskt tal. Jag räknar fördenskull med möjligheten, att han menat något annat än vad jag kunnat utläsa därav, detta så mycket mer som det han i fortsättningen anför som belägg förefaller mig dunkelt och irrelevant. Nog är väl tätorternas expansion under alla förhållanden intimt förknippad med stadsnäringarnas? Och är icke just den omständigheten, att flyttningsströmmen från jordbruket till stadsnäringarna säkerligen blir mindre mäktig i framtiden, ett fundamentalt faktum att ta hänsyn till vid upprättandet av tätortsprognoser? Att det *dessutom* kan finnas anledning ta hänsyn till dragkampen mellan olika stadsnäringar, är ju en sak för sig.

7. Med ett försök till kort sammanfattning skulle jag vilja säga, att det nära nog enda positiva i rec:s kritik av mitt arbete är det uppenbara intresse han visar för de problem som där berörts. Att han esomoftast är på annan våglängd än jag och vill ha det mesta annorlunda — planläggning, motivering, diskussion och slutsatser — är i och för sig intet att säga om, men jag kan inte finna, att hans argumentering för sina egna synpunkter och mot mina har vederhäftighetens förmåga att övertyga.

Gösta Ahlberg.

GENMÅLE TILL GÖSTA AHLBERG

Till vad Ahlberg ovan framfört har jag egentligen inte mycket i sak att tillägga utöver vad som står i min recension.

På grund av den form Ahlberg valt för sin motkritik kan det emellertid vara motiverat med några kommentarer.

Det är för det första angeläget för mig att betona hur värdefullt författarens arbete är ur många synpunkter. Som jag framhöll i min recension så har han nedlagt ett ytterst omfattande och förtjänstfullt arbete på att »sanera» den officiella statistikens siffror och det material som han härvid får fram är av stort värde för den framtida forskningen.

Min kritik gällde enbart den analys av detta material som författaren presenterar. Vad jag härvid önskade var i första hand en fördjupning av diskussionen på vissa punkter, som för mig föreföll att vara av grundläggande betydelse men som i förf:s framställning mycket litet berördes.

Det är klart att en sådan typ av kritik måste te sig en smula »omänsklig» för en författare, som liksom Ahlberg har nedlagt ett ytterligt tids- och tålmodskrävande arbete på en undersökning. Det var därför som jag på några rader försökt antyda vissa avsnitt där enligt min mening en minskning av arbetsinsatsen skulle varit väl motiverad. Detta gäller bl. a. de matematiska beräkningarna rörande storleksfördelningen av rikets tätorter. Jag har svårt att tro att det sätt att angripa problemen, som här utvecklas, kan vara särskilt fruktbart. Härmed må emellertid